

TẾT NGUYÊN ĐÁN

(Trần Ngọc Dung)

Tết – theo cách hiểu của các nhà thâm Nho – là biến thể của chữ *Tiết*¹¹. Trong nhiều dịp “ăn tết” suốt một năm của người Việt, ăn Tết Nguyên Đán là lớn nhất, nên khi nói đến Tết, ai cũng nghĩ đến ngày này. Tết phản ánh trung thực nền nông nghiệp nhiệt đới nên thường trùng vào các ngày cuối tháng một và đầu tháng hai dương lịch. Tết bắt đầu từ ngày một tháng giêng (tức tháng chính). Tuy sự chuẩn bị khá công phu và tầm quan trọng hàng đầu so với các ngày tết khác, Tết Nguyên Đán mang nặng tính chất gia đình, chan chứa tình cảm của người Việt Nam.



Hoa Mai
(Ảnh: Internet)

Vào lúc Tết đến, mùa màng đã xong nên người nông dân có thời gian nghỉ ngơi chờ đón xuân. Việc đón Tết của người Việt mang ý nghĩa bao hàm năm ngày lễ lớn của Hoa Kỳ: Tết Dương lịch, Chiến sĩ Trận vong, Lễ Tạ ơn, Giáng Sinh và là sinh nhật chung cho mọi người Việt.

Tết mang theo xuân về, đem lại niềm hy vọng và những gì tốt đẹp nhất trong năm mới. Do đó, Tết là dịp để nghiệm lại những sai sót cũ và quyết tâm cho năm tới tươi đẹp hơn. Tết là dịp để con cháu nhớ đến ông bà, tổ tiên và những người khuất mặt. Nó còn là thời điểm thích hợp để báo đáp công lao tiền nhân, cảm ơn mọi người chung quanh đã giúp mình một năm cũ an bình qua đi.

Tết là dịp để tỏ lòng thân ái với bà con, bạn bè, đồng nghiệp qua những món quà mang nặng tình cảm với nhau. Và cuối cùng, Tết đánh dấu một bước trưởng thành trong đời—mừng sinh nhật chung cho mọi người thêm một tuổi.

Tết còn mang tính cách của ngày nhớ ơn người quá cố, những người đã nằm xuống. Trong thời gian này mọi mồ mả ông bà đều được tô sơn, sửa sang làm đẹp lại, kể cả những nấm mồ vô chủ. Cho nên tháng cuối của năm âm lịch gọi là *tháng chạp* “tháng chạp mả; chạp là giỗ chạp, làm sạch, dọn dẹp cho mồ mả được đẹp, sạch sẽ.”

Tết cũng mang dáng dấp của ngày lễ Tạ ơn khi mọi người cùng cúng tạ những người đã khuất và cảm ơn họ đã phò hộ, độ trì cho một năm qua được bình an, may mắn, làm ăn phát đạt. Vào tuần cuối của tháng 12 có lễ cúng ông Táo vừa để tạ ơn ông vừa để tiễn ông lên báo trình với Ngọc Hoàng về những sinh hoạt trong gia đình trong suốt năm qua.

Tết chú trọng đến ơn nghĩa nên đủ loại quà lớn nhỏ được chuẩn bị chu đáo như những gói quà Giáng Sinh mang nặng tình cảm và lòng biết ơn nhau giữa những người thân, bạn bè, đồng nghiệp và cả những người đang phải làm việc xa nhà. Tuỳ theo khả năng tài chánh của mỗi gia đình mà nội dung món quà được gói ghém thích hợp. Những hộp bánh mứt do chủ nhà tự tay làm lấy hay mua ngoài tiệm biểu lộ sự chu đáo và tình cảm của người cho và người nhận.



Bánh chưng, trái; Bưởi tết, phật
(Ảnh: Internet)



Cây Nêu Ngày Tết
(Ảnh: Internet)

Đối với người Việt Nam, Tết là sinh nhật cho tất cả. Bất kể sinh ra vào ngày tháng nào trong năm, đến ngày Tết là thêm một tuổi. Do vậy, người Việt thường hỏi nhau, “Năm nay anh (hay chị) mấy tuổi?” là có ý muốn hỏi “tuổi con gì.” Người Việt có 12 con giáp dùng cho ngày, tháng, năm: Tý (con chuột); Sửu (con trâu); Dần (con cọp); Mão hay Mẹo (con mèo); Thìn (con rồng); Tỵ (con rắn); Ngọ (con ngựa); Mùi (con dê), Thân (con khỉ), Dậu (con gà); Tuất (con chó); Hợi (con heo). Mỗi con vật tượng trưng cho bản chất và đặc tính của mỗi người.

Ngày nay người ta thường ăn Tết trong ba ngày. So với ngày xưa, Tết kéo dài cả tuần lễ, thậm chí cả tháng:

*Tháng giêng là tháng ăn chơi,
Tháng hai cờ bạc, tháng ba rượu chè.*

Việc chuẩn bị Tết kéo dài nhiều tuần lễ trước Tết, mà chính thức là ngày đưa Ông Táo về trời. Ông Táo, còn được gọi là Táo Quân, là thần bếp có bốn phận theo dõi hoạt động trong mỗi gia đình Việt Nam, và hàng năm vào ngày 23 tháng chạp thì lên châu Ngọc Hoàng để tâu trình mọi sự việc xảy ra trong năm trong gia đình ấy. Cũng ngày này, nhiều gia đình ở thôn quê còn dựng cây nêu trước nhà. Theo truyền thuyết và truyện cổ Việt, có thể nói cây nêu là hình thức lá quốc kỳ đầu tiên trong thời tiền sử của người Việt. Trên cây nêu có một giỏ tre đựng một ít vôi bột để trừ dịch bệnh, vài nhánh xương rồng để trừ tà ma và cây cung với vài mũi tên tượng trưng cho sự xua đuổi những cái xấu không được lại gần. Giỏ tre treo bằng chỉ ngũ sắc tượng trưng cho **ngũ hành**: màu xanh tượng trưng cho nước, màu đỏ cho lửa, màu lục cho cây cỏ, trắng cho kim loại và màu vàng cho đất.

Sau khi đưa Ông Táo về trời, việc sửa sang nhà cửa, quét vôi, sơn cửa bắt đầu ngay. Bộ mặt mới của ngôi nhà tượng trưng cho khái niệm *tổng cựu nghênh tân* (đưa cái cũ đi để đón cái mới đến). Bàn thờ tổ tiên cũng được lau chùi kỹ lưỡng; bộ lư đồng được đánh bóng sáng loáng. Khay đựng trái cây, bát nhang cũng được cẩn thận lau chùi, chõ ngũ quả sắp vào và những cây nhang trầm thơm ngát cắm lên.

Trên bàn chính giữa nhà, cành đào hoặc cành mai được chưng lên một cách trang trọng. Người ta lựa chọn một cành mai thật kỹ lưỡng và mong trong những đoá hoa nở đầu tiên vào ngày mừng một sẽ có sáu cánh trở lên, và như thế là năm mới sẽ đầy may mắn.

Trong ba ngày Tết, bà con, bạn bè và đồng nghiệp thường lui tới thăm viếng nhau. Đồ ăn thức uống được bày ra và trong nhà luôn luôn có tiếng bát đĩa khua vang. Ngoài những món thông thường, Tết còn có bánh chưng, bánh tét và các loại mứt là những món không thể thiếu.

Những ngày trước Tết các thức ăn này đều được chuẩn bị chu đáo vì trong ba ngày Tết người ta kỵ không nấu lửa vì không muốn làm phiền đến Ông Táo và các vị thần khác cần thời gian để du xuân.

Ngày Tết phải dùng đến nhiều tiền bạc hơn ngày thường. Nào là quần áo mới cho con và cho ông bà. Lễ



Mâm Ngũ Quả Ngày Tết
(Ảnh: Internet)

nào ngày Tết lại bận quần cũ để hoá ra suốt năm phải bận quần áo cũ cả sao. Các bà thì bận rộn làm bánh mứt hoặc sắm sửa quà Tết cho bà con, xóm giềng, bạn bè. Các ông thì loay hoay với mấy cái thiệp chúc Tết đầy màu sắc và hình ảnh tượng trưng cho hạnh phúc, hy vọng hoặc thịnh vượng gửi đến những người thân thuộc hay bằng hữu thân giao xa gần.

Ngoài ra, người ta phải làm sao kiếm tiền để trang trải mọi nợ nần đã vay mượn trong năm. Không ai muốn để nợ nần dây dưa sang năm mới bao giờ. Ai mượn gì của ai thì cũng phải lo trả lại cho chủ cũ.

Thế rồi mọi sự lo toan, sắm sửa, chuẩn bị sẽ phải kết thúc vào chiều ba mươi Tết. Đường phố thưa dần người qua lại. Họ hối hả về nhà để kịp cúng tất niên và rước ông bà. Lễ rước ông bà là một mâm cơm tươm tất với những món ăn mà người nội trợ trong nhà đã bỏ công ra làm từ mấy tuần trước, cùng các loại hoa quả, bánh mứt. Sau đó mọi người trong gia đình quây quần bên nhau để ăn tất niên. Do vậy, ai không thể về nhà vào chiều ba mươi Tết sẽ cảm thấy vô cùng cô đơn, bất hạnh. Ăn xong, trẻ con có quyền ướm thử quần áo mới, trong tay đã thấy vài bao lì xì đỏ đỏ. Người lớn thì gấp rút lo phẩm vật để cúng giao thừa.



Một bàn đầu cua cá cốp
(Ảnh: Internet)

Giao thừa là giây phút trân trọng nhất của việc đón Tết. Người ta đặt cái bàn trước nhà để chưng hoa quả, bánh mứt và phong pháo. Chủ gia đình nghiêm chỉnh đứng thắp hương khấn vái trời đất, tạ ơn tổ tiên, và cầu xin cho năm mới được bình an, thịnh vượng. Tiếng pháo bắt đầu vang lên xua đuổi tà ma, rủi ro đi, để mở, dang rộng tay ra đón mừng may mắn và hạnh phúc vào nhà. Giao thừa xong, mọi người trong nhà lại ngồi lại với nhau để cùng nhau giao hẹn phải làm sao cho năm mới muôn phần tốt đẹp hơn năm trước.

Bước sang ngày mừng một Tết, lệ xông đất bằng một người bà con hoặc bạn bè vẫn được xem trọng. Dấu hiệu báo trước đầu tiên trong năm mới về triển vọng năm mới tốt đẹp hay điềm xấu đáng buồn xảy ra trong năm qua hình ảnh người khách đầu tiên vào xông đất. Do đó những ai giàu có hoặc gia đình hạnh phúc, bản tánh hiền hậu, có địa vị trong xã hội, hoặc khoẻ mạnh yêu đời đến xông đất làm cho gia chủ hài lòng.

Tuy nhiên trong thực tế, người ta vẫn phải chấp nhận điều bất toại xảy ra. Người đang có tang chế hoặc phụ nữ có thai nên tránh đến nhà người khác xông đất đầu năm.

Vì Tết mang nặng tính chất gia đình nên ngày mừng một thường được dành để thăm viếng ông bà, cô bác, chú thím và bà con thân thuộc khác. Ngày thứ hai mới đến thăm thầy học, bạn bè, bà con xa. Nhiều địa phương dùng ngày thứ hai để viếng thăm bên ngoại. Chàng rể sẽ sang thăm gia đình nhạc gia và bà con bên vợ, đốt hương cúng bàn thờ rất trịnh trọng cùng những lời chúc tốt đẹp. Sang ngày thứ ba mới thật sự vui chơi với bạn bè. Mỗi khi đến thăm nhau, người lớn thường lì xì cho trẻ chút tiền đựng trong các phong thư đỏ thắm. Trẻ con khi nhận lì xì thường phải chúc người cho bằng nhiều câu chúc gọi là mừng tuổi.

Ngày thứ ba, khi vui chơi, mọi người có thể thử vận hên bằng các cuộc đánh bài, chơi trò chơi. Thông dụng nhất là bầu cua. Một loại “hên xui may rủi” bằng cách đặt chọn một trong sáu ô; mỗi ô có một con vật: gà, nai, tôm, cua, cá, trái bầu. Người cái xóc viên súc sắc có hình các con này trong cái chếp úp trên cái đĩa. Mặt con súc sắc nổi lên con gì thì con ấy được trúng và nhà cái

phải chung tiền người chơi bằng số tiền mỗi người đặt vào ô đó.

Tết cũng là dịp để mọi người mặc lại y phục cổ truyền. Đàn ông thường mặc áo thụng, đầu đội khăn đóng. Phụ nữ thì mặc áo dài, mang hài hoặc guốc cao gót. Khi gặp nhau, ai ai cũng chúc, đại khái những câu như sau:

Cung chúc tân xuân

Chúc mừng năm mới

Kính chúc quý vị một năm mới an khang và thịnh vượng

Kính chúc quý vị một năm mới vạn sự như ý

Chúc ông bà năm mới hạnh phúc, dồi dào sức khỏe và phát tài

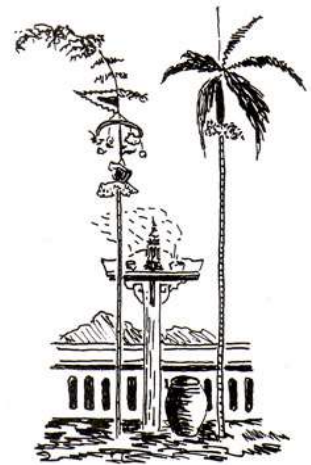
Thân chúc các bạn một năm mới được vạn sự tốt lành

Mến chúc (các) em một năm mới đầy sức khỏe, học hành tấn tới (và thành công)

Tuy nhiên cũng nên lưu ý, vì Tết là ngày hy vọng, ngày mong ước cho một năm mới tốt đẹp hơn, nên ai cũng không muốn làm phật lòng nhau. Cha mẹ, hoặc ông bà thường nhắc nhở con cháu nên tránh một số điều có thể làm phiền lòng người khác trong ba ngày Tết, chẳng hạn như:

- Không được ăn nói thô lỗ vào ngày Tết, những lời không vui hay quái gở;
- Không được làm bể (vỡ) đồ dùng; vì đó là điềm xui cho sự đổ bể trong công việc.
- Không được từ chối ai khi họ mời mình ăn với họ;
- Không được mặc đồ trắng hoặc đồ đen, hoặc những gì mang về tang tóc, u buồn;
- Không nên quét nhà trong suốt ba ngày Tết;
- Không được mượn tiền hoặc đòi nợ;
- Không nên làm khách đến đập hay xông đất nhà người khác vào sáng sớm ngày mừng một.

Tóm lại, Tết Nguyên Đán mặc dầu mang nặng tính chất “mê tín” qua nhiều thủ tục cúng kiến và kiêng cử, Tết thể hiện đầy đủ tình thương yêu, lòng độ lượng, giá trị gia đình, lòng biết ơn và niềm hy vọng mà mọi người ai cũng trân trọng. Nó thể hiện luôn bản chất duy tình trong tâm tư của mỗi người Việt.■



Trần Ngọc Dung, *Xuân Đình Dậu*

ⁱ sự thay đổi hiện tượng và thời tiết trong một năm; giờ đôi chiều

ⁱⁱ ngũ hành: nước, lửa, cây cỏ, kim loại, đất (thủy, hỏa, mộc, kim, thổ) là năm yếu tố thường được nhắc đến.